

CVE-podden

Kan IS komma tillbaka?

Medverkande: Urban Hamid, frilansjournalist med expertområde Irak och Syrien samt Bitte Hammargren, Mellanösternanalytiker vid Totalförsvarets forskningsinstitut.

Samtalsledare: Annika Ström Melin.

ANNIKA: Välkomna till Center mot våldsbejakande extremism, som står bakom den här podden där vi i tre avsnitt ska behandla frågor som på olika sätt berör terrororganisationen Islamiska Staten, IS. Och idag ska vi ställa en rätt så oroande fråga, nämligen; kan IS komma tillbaka? Två mycket kunniga personer ska hjälpa oss att få ett svar, och jag som ställer frågorna heter Annika Ström Melin, jag är fristående journalist, och de som ska lära oss mer om vad som har hänt med IS är Bitte Hammargren och Urban Hamid. Bitte sitter med mig här i studion. Välkommen, Bitte. Du kan väl presentera dig för lyssnarna?

BITTE: Ja, tack. Jag jobbar på totalförsvarets forskningsinstitut, FOI, som Mellanösternanalytiker, men jag gör det här på ett särskilt uppdrag för CVE, Center mot våldsbejakande extremism. Jag har också en lång bakgrund som Mellanösternkorrespondent för Svenska Dagbladet och har jobbat med de här frågorna i andra sammanhang också.

ANNIKA: Tack Bitte, gedigen bakgrund där. Och Urban Hamid, du kan väl också berätta för lyssnarna, vem du är?

URBAN: Ja. Jag är frilansjournalist och har i princip bevakat Irak sedan 2003, genom att jag då var närvarande i Bagdad några dagar före själva invasionen och under hela invasionen, och sedan har jag varit tillbaka många, många gånger efter det och jag har också ett irakiskt påbrå så tillvida att min far var därifrån.

ANNIKA: Just det, och när du säger invasionen, så är det alltså USA-koalitionens invasion 2003. Urban, du var ju i Irak så sent som i januari i år, och vi ska komma tillbaka till det lite senare här, i det här podd-samtalet. Men den övergripande frågan som vi ska diskutera är alltså om IS kan komma tillbaka. Men då tänkte jag ändå att vi först skulle backa bandet lite, för det var ju för drygt ett år sedan, i mars 2019, som IS besegrades och terrororganisationen förlorade sina sista fästen i östra Syrien. Men om vi flyttar oss ännu längre tillbaka i tiden, så är min första fråga, Bitte, jag

vänder mig till dig först, hur kom det sig egentligen att IS blev en så här framgångsrik terrororganisation? Alltså hur växte IS fram? Var finns den här organisationens rötter någonstans?

BITTE: Man får nästan ta ett djupt andetag för att kunna besvara den frågan, man kan gå delvis tillbaka till 1979, när allting förändrades i Mellanöstern. När Saudiarabien började exportera sin ideologi i försvarssyfte efter en rad händelser, bland annat Irans islamiska revolution, vilket hotade det saudiska kungariket. Sedan så blev det ett Iran-Irak-krig under många år, men det som blev en annan avgörande punkt, det var USAs invasion av Irak, som Urban talade om. Och man kan ju också säga som Hans Blix har gjort i en intervju nyligen; om USA hade lyssnat på FNs vapeninspektörer då, när de sa att det fanns inga massförstörelsevapen kvar i Irak, så hade USA inte haft motiv att invadera, och då hade inte heller IS haft den jordmån som de fick i Irak där de kunde växa fram.

ANNIKA: Men den jordmånen som du talar om här då, vad menar du då? Vad är det för jordmån?

BITTE: Jordmånen bygger på en extrem ideologi i en gren av sunni-islam som har en helt oförsonlig syn på "de andra". Det är en uppfattning som stämplar shia-muslimer som månggudadyrkare, som betraktar yazidier och kristna som otrogna...Och den ideologi som växte fram i Irak, som grundades av en jordansk småkriminell som hade haft kontakter med Al-Qaida men han hade en annan idé än Al-Qaida, han ville bygga ett Utopia. Han hade den här idén om att bygga en stat, han ville störta den nära fienden. Han ville störta de regimer som han såg som korrupta och förtryckande. Han hette Zarkawi, han blev en sorts föregångare till IS-ledaren Abu Bakr Baghdadi. Och Abu Bakr Baghdadi byggde ju på samma ideologi, och han använde ju också förtrycket av sunni-araber i Syrien och i Irak som en sorts argumentation när han utropade sin Islamiska Stat och lockade då människor med sunni-muslimsk bakgrund att komma till det nya kalifatet för att bygga det som de trodde var ett sorts Utopia.

ANNIKA: Urban Hamid, du tog ju upp det här med USAs invasion 2003 och Bitte nämnde det också, på vilket sätt menar du, och ni båda här, att det skapade grogrund för IS?

URBAN: Ja, det är ju många olika saker då som låg bakom, men en sak som man inte får glömma bort, och det här är någonting som jag mycket väl

kommer ihåg, det var att man såg, alltså medan då invasionen pågick, medan själva kriget pågick, då såg man alltså hur det kom in människor som var jihadister, som då uppenbarligen kom ifrån Syrien. Så att dels så har vi den grupperingen, men sedan har vi också naturligtvis de föredetta baspartisterna, militärerna, poliserna och så vidare, som på grund utav USAs otroligt klumpiga och inkompetenta policy i Irak, att man betraktade alla som hade haft någon som helst koppling till baspartist, man sparkade dem, så helt plötsligt fanns det hundratusentals arbetslösa poliser, militärer...och så samtidigt så ser man alltså hur USA då for fram under den här tiden och man godtyckligt arresterade människor, man hade ingen som helst respekt för irakisk kultur. Men framförallt, och det här är någonting som vi fortfarande ser, infrastrukturen som ju redan var förstörd på grund utav sanktioner och kriget, den kom aldrig riktigt att repareras. Så att människorna i Irak har alltså levt under fruktansvärda förhållanden under väldigt, väldigt lång tid. Och sedan så ledde också den här invasionen som sedan gick över till en ockupation, till ett fruktansvärt sekteristiskt krig, där hundratusentals människor mördades, på all håll. Det var sunniter, det var shiter, det var kristna och så vidare.

ANNIKA: Bitte, det här som Urban tar upp, att, när USA invaderade 2003 och Saddam Hussein störtades, så gjorde USA då det här som Urban tycker var det stora misstaget, att man bara avskedade på ett bräde, alla som hade haft kontakt med den regimen, och de var sunniter. Kan man säga att IS växtre fram så att säga i den här motsättningen mellan Iraks gamla majoritetsbefolkning, som är shiamuslimer, och sunniterna?

BITTE: Absolut. Det var ju i och för sig inte bara, alla var inte sunniter som blev utrensade då när man totalförbjöd det som det statsbärande baspartiet, men eliten i samhället var ju sunni-araber, och uppfattningen i regionen då som jag märkte även i Jordanien och andra länder, det var att USA i sin aningslöshet hade serverat Irak på ett fat till det shiitiska Iran. För det som hände då var ju att irakiska shia-muslimer som Saddam Hussein hade förföljt, som hade tagit sin tillflykt till Iran, som hade byggt upp partier, milis, och så vidare, de kom ju tillbaka och de blev de nya makthavarna medan sunni-araberna blev marginaliserade. Alla de här är naturligtvis inte IS-anhängare, men där fanns i detta missnöje en grogrund att bygga på, plus då kopplingen till de utrensade underättelseofficerarna, polischeferna och så vidare, i Saddam Husseins system. Och de var ju sunni-araber i hög grad, och många av dem kom just ifrån Mosul, där man kunde bygga upp underjordiska nätverk. Det som också hände i den amerikanska aningslösheten, det var att de skapade ju stora fångläger, där de satte in människor. Där etablerades kontakten mellan ideologerna som Abu Bakr Baghdadi och Saddam Husseins underättelseofficerare. Där

kunde man bygga de nya nätverken som de sedan använde. Baghdadi satt ju i amerikansk fångenskap. Höll väldigt låg profil innan han släpptes. Amerikanerna såg liksom inte på kartan att han var ett potentiellt hot.

ANNIKA: Hörni, vi målar ju här med lite breda penseldrag, men det är för att täcka den här bakgrunden, men Urban Hamid, då skulle vilja ta upp Syrien. För att om vi då hoppar i tiden till den arabiska våren 2011, och upproret som också sätter igång i Syrien, som slås ner snabbt och otroligt brytalt av regimen där, och där etableras ju också, där kom ju också IS. Vilken betydelse skulle du säga att utvecklingen i Syrien hade för IS framväxt?

URBAN: Ja, den har ju haft en oerhört stor betydelse för IS eftersom runt den här tiden så, runt...2010, så blev Abu Bakr Baghdadi så att säga, den som blev ledare för det som vi idag då kallar för IS eller Islamiska Staten, och man kom att ganska tidigt börja att blanda sig in i det som hände i Syrien. Verksamheten hade ju börjat i Irak men man flyttade över till Syrien helt enkelt, och drog nytta av det fruktansvärda kaos som ägde rum i Syrien. Och samtidigt så, vid den här tidpunkten som man nu kan beskriva som ett inbördeskrig, när det inleddes, då släpptes ju tusentals fångar ut ur syriska fångelser, och däribland fanns det ganska många islamister och jihadister framförallt som då sedan kom att ansluta sig till IS. Och när IS hade så att säga vuxit i styrka, då förflyttade man sig och började att utnyttja Syrien som en bas för att sedan ta sig tillbaka in i Irak, och man drog nytta av det samtidigt då, runt 2012, var stora motsättningar mellan då den sunnitiska befolkningen och den shiitisk-ledda regeringen, eller regimen. Så att man drog alltså nytta av de här två sakerna.

ANNIKA: Men det du säger nu Urban, att det var också andra jihadister som anslöt sig till IS, och vi vet ju också från våra länder, att under de här åren när IS gör stora framgångar på marken så är det också otroligt många unga människor, från Sverige, från andra europeiska länder som lockas av den här organisationen. Och Bitte, om jag vänder mig till dig, vad var det som lockade med IS under de här åren?

BITTE: Dels så bygger det på det som Urban berättar om, upplevelsen av att ingen skyddade sunniaraberna i Syrien mot det oerhört brutala förtrycket ifrån Bashar el Assads regim, som då också tog stöd ifrån Iran och dess miliser. Där fanns ett missnöje. Men sedan så hade de samtidigt en enorm propagandaapparat; specialister, tekniker, mediaexperter, som byggde upp en bild, en vision av att man skulle skapa ett just nytt Utopia. Det finns de som har följt unga europeiska tonårstjevers bloggar vid den tiden,

sådana som sedan reste till kalifatet, som drömde om att de skulle bli prinsessor och få ett härligt nytt liv, där de skulle bli upphöjda till en helt annan status än vad de hade i sina hemländer. Så det var en del av en sorts ungdomsuppror också, det kan vi ju också se, även alltså i Sverige, hur många föräldrar är förtvivlade och inte lyckades hålla sina barn kvar, inte förstod vart de var på väg många gånger.

ANNIKA: Hörni, vi hinner ju inte gå igenom allting här, utan jag tycker att vi hoppar nu från den här frågan om hur IS växte fram, till idag. Därför att vi vet ju att, i augusti 2014, så inleddes ju bombningar, USA drogs in i bombningar mot IS tillsammans med en lång rad andra länder, och ett år senare så inledde också Ryssland bombningar, flygattacker mot IS i Syrien. Och sedan kom det då en sista och väldigt framgångsrik offensiv mot IS, som gjordes i östra Syrien under våren 2019, av kurdiska styrkor i alliansen syrisk demokratiska fronten, och då föll också IS sista fästet. Men säger ni, nu vänder jag mig till er igen, Bitte Hammargren och Urban Hamid, världen andades ju ut för ett år sedan kan man säga, vad det för tidigt?

BITTE: Absolut. Alltså, IS är ju inte bara en organisation som höll ett väldigt stort territorium, ungefär som Storbritannien till storleken, en tredjedel av Syrien och så vidare, utab det är ju också en idé med nätverk som finns spridda runtom i världen, faktiskt. Och som ju fortsatt att existera, de har flera provinser som de kallar det i olika områden i världen, De har pengar, enorma finansiella resurser som undanstoppade. Tvättade genom olika mekanismer. Placerade kanske i en biltvätt, småföretag. Pengar som kan realiserar vid lämpligt tillfälle. Så naturligtvis så var detta för tidigt och det är ju allra mest påtagligt i Irak just nu där de dels kan operera ifrån små fickor, i bergsområden och i öknar, men också blir allt djärvare i sina operationer mot städerna. Jag är säker på att Urban vet mer om detta.

ANNIKA: Ja, Urban, du var ju i Irak senast i januari, eller hur? Såg du tecken på detta, att IS är på väg tillbaka?

URBAN: Alltså det är väl, vad ska jag säga, såhär; att man kunde åka igenom områden och då indikerade de att där var det fortfarande ett osäkert område. Men jag måste nog säga såhär; att det som jag ser är den största faran, och det var ju egentligen så de initialt började, det är ju det att de agerar ju under jorden, underjordiskt, som Bitte pratade om, att det finns olika motståndsfickor. Och det är så här att man har alltså byggt upp ett nätverk utav information över, jag menar, när det gäller Irak, två tredjedelar av Irak beräknas väl mer eller mindre ha varit under ISIS

kontroll, Islamiska Statens kontroll. Och det som då Islamiska Staten gjorde var att man samlade in information om människor, om hur samhället var uppbyggt, vilka olika olika allianser som fanns. Så att det här är också någonting som man idag kan utnyttja för att till exempel utpressa folk, tvinga dem att kanske gå med på att samarbeta. Och det här är någonting som jag ser som en väldigt allvarlig sak. Och sedan det faktum att, om vi tittar på Mosul, jag var i Mosul nu i år, i januari, och det är fortfarande stora områden som inte har byggts upp, och som förmodligen aldrig kommer att byggas upp. Så att det är tusentals människor som fortfarande är arbetslösa, det är fortfarande hundratusentals människor som inte har någonstans att bo, och det hopp som de eventuellt kanske närde innan, risken är att det här kommer att liksom ätas upp inifrån och till slut så är risken stor att de inte har någonting annat att välja på än att kanske på något sätt ansluta sig, till då det som jag kallar för den tredje generationen Islamiska Staten.

ANNIKA: Och vad är det? Hur skulle du karaktärisera den tredje generationen?

URBAN: Alltså jag vill karaktärisera det på följande sätt; den första generationen, det var ju precis den här som Bitte beskrev, i samband med Zarkawi, det var ju då, så började ju sakta men säkert Islamiska Staten byggas upp. Och sedan andra generationen, som jag ser det, det var de som så att säga då deltog i de här stridigheterna nu, både i Syrien och i Irak, och som då tillhör den grupp som man kan säga har blivit besegrad. Den tredje generationen, det är de som kanske inte har deltagit, men som har kommit i beröring på något sätt, som har drabbats av arbetslöshet, som kanske har fått föräldrar, bröder, som har fångslats...och det kan vara barn som har suttit i läger. Alla de här kommer förmodligen att känna sig förfördelade och vi vet inte heller vad, en del av dem har blivit indoktrinerade. Det är de som jag ser att, det är dem vi måste vara vaksamma mot. Det är de som kan så att säga gå i Islamiska Statens fotspår, men som en slags mutation. Jag menar, Al-Qaida har ju genomgått olika mutationer och det är samma sak med Islamiska Staten.

ANNIKA: Bitte, Urban talar här om den ekonomiska krisen, och jag menar vi vet ju också alla dessa internflyktingar i Irak, men Irak är ju också ett land i politisk kris, vad spelar det för roll för det här som vi talar om?

BITTE: Allt det här hänger ju samman, för att det är ett land som inte lyckas få till stånd en premiärminister för det är en sådan rå maktkamp mellan olika shiapolitiska intressen, och just den känslan, att maktspelet görs upp

mellan dem, det förstärker ju missnöjet hos sunniaraberna, Samtidigt så är Irak ett av världens mest korrupta länder enligt Transparency International. Vilket ju gör att oljerikedomarna, de syns ju inte bland dessa internflyktingar som Urban beskriver heller. Samtidigt så har Irak haft en proteströrelse under hösten, med icke-sekteristiska krav. Med krav på ett nytt, renare politsikt system. Bort med korrruptionen, bort med utländsk inblandning, det må vara USA, eller Iran eller någonting, men de blev ju helt nedtryckta. Det är intressant att den proteströrelsen, som drevs av unga människor hade sin bas bland Iraks shiamuslimska befolkning, som också misstror de här gamla maktpartierna. Och deras budskap har ju egentligen en sorts inkluderande idé för sunniaraberna, men de vågade ju inte resa sig, för att de vet att om de reser sig, så blir de så hårt nedslagna av shialedda miliser, understödda av Irans revolutionsgarde eller dess kurdstyrka. Så att Irak har ju också blivit en skådeplats för ett stort politiskt spel mellan USA och Iran, vilket försvårar en sorts lösning för Iraks politiska problem. Och jag skulle vilja säga också att just kampem mellan USA och Iran komplicerar det hela, det är ett annat fokus, mellan kurder och Turkiet, det är ett annat fokus, när vi egentligen ser att vi måste ha en politik som förhindrar framväxten av den tredje generationen IS som Urban talar om.

ANNIKA: Men Bitte, vi vet ju också att USA har ju börjat dra sig tillbaka även om USA finns kvar till viss del, men i början av året så antogs en resolution i Iraks parlament om att USA skulle lämna landet, hur ska man tolka det där? Finns det ett stort missnöje med USA som växer i Irak?

BITTE: Ja, den resolutionen togs ju då efter att amerikanska drönare hade dödat ledaren för Irans kurdstyrka, Kasem Suleymani och hans närmaste i Irak, al-Muhandis, som var ledare, operativ chef, för de paramilitära styrkorna. Den attityden som fanns i Iraks parlament då, när de inte kunde gå till beslut för de har ingen ordinarie regering, den attityden finns kvar bland de dominerande partierna. Jag tror ju också att det är så att många av dem förstår att de behöver ha amerikansk kunskap kvar på marken när det gäller att bekämpa IS. Men just det faktum att USA och Iran i dagsläget står på krigsfot mot varandra, försvårar den här lösningen. Det gick att besegra IS territoriella kontroll i Mosul, när USA och Iran bekämpade samma fiende, och när kärnenergiavtalet fortfarande understöddes av USA. Så storpolitiken mellan de här parterna försvårar ju läget på marken, nu.

ANNIKA: Urban, vi har ju talat här framförallt om IS i Irak och Syrien, men iS har ju funnits på många andra håll i världen också, som vi vet. Många afrikanska

länder och det har funnits grupperingar i Europa, finns IS på gång runtom i världen? Finns IS kvar på andra håll i världen också?

URBAN: Ja, det gör det ju. Jag menar, jag var ju i Afghanistan här i, vad blir det nu, oktober förra året, och där har ju IS till exempel börjat att slå sig fram, och förmodligen ligga bakom en del utav de attentat som äger rum där. De finns i Pakistan, och frågan är ju i vilken skepnad de finns i Europa.

ANNIKA: Men Bitte, det vi har talat om här idag, de som lyssnar, kan säkert tycka att budskapet är väldigt oroande? Att IS finns kvar och kan vara på väg tillbaka, vad tycker du, ser de ansvariga det här som händer? Görs det tillräckligt för att förhindra att den här terrorn kommer tillbaka?

BITTE: Nä---det korta svaret är nej. Eftersom IS är ett globalt nätverk, de opererar ju också i Sahel, i Fillippinerna, i Sydostasien, i områden där det är krig, kaos eller stora missnöjen. De kan utnyttja den hungerpandemi som kan följa på Covid-19 nu också, genom att det kan hjälpa dem att rekrytera fler människor i extremt utsatta områden, och vi måste ju se, att faktiskt precis som Covid-19 är ett globalt problem, så är IS nätverk också det. Och det krävs ju att man både bekämpar radikaliserings på marken lokalt men också har en internationell politik för detta. Och det försvåras ju då av att olika länder har andra prioriteringar, som vi ju talade om här tidigare, USA liksom primärt mot Iran, Turkiet primärt mot kurder. Man skulle önska att det fanns en mer sammanhållen attityd från staterna när det gäller att dränera grogrunden för IS tredje generation.

ANNIKA: Mm. En sista fråga till dig, Bitte, vi vet ju också att många tillfångatagna IS-anshängare sitter i stora läger och där finns också kvinnor och barn. Och det är fortfarande oklart vad som ska hända med många av dessa människor. Det här måste väl också vara en grogrund för den här tredje generationen som vi har talat om?

BITTE: Ja, det är ju så farligt med de här lägren där människor hålls i tiotusental och där de som kanske egentligen avskyr organisationen, inte vågar träda fram, för att de blir så nedtryckta av de som dominerar med IS hårda kärna. Vi har alltså så många traumatiserade barn från olika nationaliteter där. Det är som att vi skjuter problemet framför oss om vi inte ser vad som kan hända med de barn som växer upp i den här miljön, i en misär. Det behövs så många olika metoder, det behövs lagföring, det behövs program

för avradikalisering, det behövs traumabehandling. Det behövs tribunaler, satsningar på detta. Det är så mycket som behövs.

ANNIKA: Ja, och i nästa avsnitt av den här podden ska vi tala om just hur IS-anhängare, som misstänks för de här fruktansvärt grova brott som har begåtts, hur de ska lagföras och dömas. Det blir alltså i nästa avsnitt, men för den här gången så vill jag tacka Urban Hamid så hemskt mycket för att du var med i samtalet. Tack också Bitte Hammargren för att du var med, du ska vara med i nästa avsnitt också, men för den här gången säger vi tack för att ni har lyssnat, hej så länge.